

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМИ И НЕОЛОГИЗМИ В ЕЗИКА НА БЪЛГАРИТЕ В РУМЪНСКИ БАНАТ (БАНАТСКИЯТ ЕЗИК В ПРЕСАТА)

Маринела Младенова

Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

This paper analyses the dynamics of the language of the Bulgarians in Romanian Banat found in press during the last two decades. It studies the extent to which processes of globalisation and internationalisation reflect its lexics. Some similarities and differences in adapting the loan words to contemporary Bulgarian and Banat Bulgarian languages are traced. The main source used for observation and conclusions is the newspaper „Náša glás“ which is published after 1989 in.

Key words: Banat Bulgarian Language, internationalisms, neologisms, loan words

Езикът на българите от Румънски Банат е сравнително добре проучен. На втората писмено-регионална норма на българския език, изградена на основата на латиницата, са посветени сериозни изследвания, които се свързват с имена като това на Любомир Милетич (Милетич 1900, 1987), Стойко Стойков (Стойков 1967, 1968), в по-ново време тази проблематика е дискутирана в две монографии: на Б. Нягулов – *Банатските българи* (Нягулов 1999), и на К. Телбизов, М. Векова, М. Люлюшев – *Българското образование в Банат и Трансилвания* (Телбизов, Векова, Люлюшев 1996), както и в няколко отделни статии¹. В последно време се появиха и множество изследвания върху езика на банатските българи, живеещи на територията на Сърбия².

Темата, която е обект на настоящия доклад, не е коментирана в нито едно от посочените по-нови проучвания. Това има своето обяснение във факта, че поради значителната отдалеченост и изолираност

---

¹ Вж. напр. (Василев 1986: 69–71), (Телбизов 1984: 132–137), (Стойков 1968).

² Вж. (Бечева 2007б: 172–177), (Бечева 2007б: 133–139), (Бечева 2008: 161–168), (Иванова, Бечева 2003: 353–359), (Бечева 2009: 15–164), (Тишева 2007а: 163–172), (Тишева 2007б: 155–169), (Тишева 2008: 133–145), (Тишева 2009: 165–174) и др.

на банатските българи в Румъния промените в езика им остават до голяма степен встрани от интереса на българските езиковеди, те не влизат в ползрението и проучванията и на румънските лингвисти. През последните няколко десетилетия проблемите, свързани с интернационализацията на лексикалния състав на съвременните славянски езици, са многократно дискутирани на различни равнища. Те са обект както на множество самостоятелни проучвания, така и на отделни сборници (Виж напр. *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: Za a proti* (Босак 1999). Повечето от авторите определят интернационализацията като универсална тенденция, действаща във всички съвременни славянски езици, като отбелязват, че след 90-те години тя „носи глобален характер и се проявява в славянските езици необикновено активно и интензивно, даже агресивно“ (Босак 2003: 5). Езикът на българите от Румънски Банат няма как да остане встрани от тези тенденции, но по обясними причини интересът към него от самото начало и през последните години е ориентиран преди всичко към диалектната му основа и особености. Това провокира и интереса ни към проблема до каква степен процесите на интернационализация и глобализация са рефлектирали върху лексиката на този български говор със собствена кодификация с оглед на специфичните условия, при които се изгражда и развива през цялото време на своето съществуване. Целта ни не е да представим пълна картина на интернационализационните процеси и промени, които могат да се наблюдават в него, а по-скоро да проследим някои от сходствата и различията при заемането и адаптацията на новите думи в съвременния български език (СБЕ) и в банатския български език (ББЕ) и да набележим основни тенденции, които се очертават в тази посока, разгледани в съпоставителен план със сходни процеси в съвременния български език.

Особено ценна по отношение на настоящото проучване е монографията на Стойко Стойков *Лексиката на банатския говор* (1968), в която авторът подрежда в речник основната част от лексиката на българите от Румънски Банат (живеещи най-вече в района на днешна Тимишоара, Арад, в селата Вингя, Стар Бешенов, Бреция, Телера) и прави кратък анализ на състава ѝ с оглед на чуждиците и заемките, навлезли в него. Накратко ще представя тази статистика, доколкото тя е интересна предвид избраната тема и представлява добра основа, позволяваща да се проследи динамиката в този език през последните десетилетия. Общият брой лексикални единици, събрани в речника, е 8711, като 21% от тях Стойков определя като заемки от чужди езици. По езици това съотношение е следното: 1% (80) са от гръцки, 3%

(234) – от турски, най-многобройни са румънските заемки 6% (267), от сърбохърватски – 4% (267), от унгарски – 3% (256), от немски – 3% (229), 1% (76) са заемки с неопределен произход. В графата международна лексика са включени 189 лексеми, което е 2,16% от общия състав (Стойков 1968: 9–17). По обясними причини сред тях не фигурира нито една от тези лексеми, които са обект на анализ по-долу.

Основен източник за наблюденията ни е вестник „Náša glás“ и отчасти електронната енциклопедия „Banaterra“ (в нея са публикувани материали само на банатски български). Вестник „Náša glás“ се издава на обществени начала в Тимишоара от 11.01.1990 година. Тиражът му е 1500 бройки, като се разпространява и се чете най-вече от банатските българи, живеещи в Тимишоара и селата около нея. Излиза като *ORGAN NA BALGARSKOTU DRUŽSTVU UD BANÁT – RUMANIJA* и в него се публикуват материали на три езика: банатски български, румънски и книжовен български. Основните статии са написани на банатски български език, на книжовен български има между две и три публикации в брой и на румънски – между една и две статии.

Съдържанието му е разположено на 12 страници³, като се поддържат няколко постоянни рубрики:

1. Актуални събития, свързани с живота на българите от Румънски Банат – срещи, фестивали, спортни събития, богато илюстрирани с цветни снимки.

2. Рубрика *PATE, ISTENATA i ŽUVOTA*, в която се публикуват статии, свързани с християнски празници или личности.

3. Историческа рубрика, в която се представят лица и събития от българската история и от историята на банатските българи.

4. Новини от България.

5. Хроника, съдържаща съобщения за семейни празници, поздравии за рождени дни и годишнини или отбелязване на тъжни събития от живота на членовете на общността.

6. Всекидневна молитва.

7. Рубрика за новини от света на компютърните и мобилните технологии.

Специфичните условия, при които се е съхранил, съществува и се развива днес този български говор, налагат да се направят предварително някои уточнения, които са от съществено значение при съпоставката на разглежданите тенденции между банатския български и книжовния български език. Фактът, че днес всички носители на ба-

---

³ През различните години той варира, 12 е през последните няколко години.

натския език са билингви и в някои сфери на комуникация по-често се налага да общуват на румънски език, предполага, че в определени тематични области навлизането на неологизми и интернационализми не е така интензивно, както в повечето от съвременните славянски езици (например в областта на политиката, банковото дело, мениджмънта, масовата култура, идеологията и т.н), доколкото в тези сфери на комуникация по-често се използва румънският език. От друга страна, стремежът към самосъхранение и запазване на говора във време на изключително динамични промени в лексикалния състав на голяма част от съвременните езици, на интензивно навлизане на нови думи (най-често от английски) поради необходимостта от номиниране на нови предмети, процеси и явления, го прави в по-голяма степен консервативен и затворен, по-малко пропусклив за интернационализми в сравнение с останалите славянски езици. Поради специфичните условия на съществуване на говора и липсата на официална институция, която да следи и да регулира кодификационните процеси и тенденции в него, до голяма степен тази роля се поема от средствата за масова комуникация в банатската общност, сред които значително място се пада на вестник „Náša glás“. Предварителните ни наблюдения върху отделните рубрики в този вестник показват, че в теми, посветени на културни събития, на исторически личности, на християнски и семейни празници, разкази, приказки, поучения и т.н., заемащи основната част от съдържанието на вестника, е налице определен стремеж да се съхрани самобитността на банатския език, да се използват средства от собствения му лексикален фонд и броят на неологизмите и интернационализмите в тези комуникативни сфери е в значителна степен ограничен. Това не изключва появата им в отделни контексти, като заетите думи се характеризират със сравнително висока степен на адаптация в системата на езика. В отделни случаи се срещат примери, които можем да определим като „интернационални клишета“, доколкото става въпрос не просто за отделни лексеми, а за цели синтактични конструкции, повлияни от съвременния български език:

Срв.:1. *Organizácijsata na Frankofonijata sadarže dnés 70 daržávi člení i se predstáve kača idno ogromnu prostránstvu na dialoga meždu kulturi i civilizácijsi, kujatu puddaržet kulturnotu ráznuobrázie i trájnotu razvivanjsi na demokratičesčite cennusti i duha na tolerántnustta, razbirenjétu i utvárenjétu, kujétu nadmeneva uputrebuvanjétu na francuzčija jazić* (NG, брой 7/2010, с. 3).

2. *Saštu sa zali del po-više vidni licá ud administrativnata, ekonomičnata i kulturnata sfera ud okruga Timiš i udd Timišvár* (NG, брой 7/2010, с. 3).

Сравнително по-често могат да бъдат наблюдавани заемки и неологизми и в областта на спортната терминология в рубрики, отразяващи спортни събития и празници. В тази комуникативна сфера се наблюдават редица общи неологизми, но заедно с това са засвидетелствани и някои по-съществени различия при адаптацията на лексемите в системите на двата езика. Ще отбележим някои от по-често срещаните различия:

1. На заемка в ББЕ съответства дума от домашната лексика в СБЕ:

*Срв: **kompeticija** – състезание, съревнование*

***edicija** – поредица*

***punkta** – точки*

***privátin** – частен*

*Срв.: Organizatora i **privátin sponzor** na tuj turne i na futbolnija ekip F.C. Pils ij predsedátela Trankulov Jáni ud Smikluš. Naj-sétne ij bil nagradén i futbolnija ekip F.C. Jabulani s idna diploma za náj-mládiija ekip ud тази **kompeticija** ud kujatu se nadevam da se izdignat **talentirani** igréce, da stanat pručuti i da dustignat da igrájat **mečve** u idin europejsči ali svetovin **šampionát**. Zélim mlogu uspeh na sarcátite organizátore i na sate ekipi, kujatu slédva da mu pukažat idnija dubri **mečve** i na badeštite **ediciji** na „Kupa Petrovdenj“.*

2. Заемката се среща и в двата езика, но с различно значение:

***penalty** (ББЕ) – дузпи*

***пеналт** (СБЕ) – вратарско поле, наказателно поле*

***repriza**(ББЕ) – полувреме*

***реприз** (СБЕ) – повторение (в музиката)*

*Срв.: **Reglamenta** na turnetu: se ij igrálu sas 7+1 sedem igréce, idin vratár pu dve **reprizi** pu 15 minute prudalženi s 5+5 minute aku ij nužnu i **penalty**. Sled 13 igri u IV-ta liga, **Pobeda Stár Bišnov** se namerva na sédmotu mestu, s 26 **punkta**.*

3. Заемката се среща и в двата езика, но при адаптацията **съществителното** получава различен род. Липсата на граматически род при имената в английски език дава известна свобода при избора на рода, с който новата думата се утвърждава в езика приемник, но по правило по-често в книжовния български имената, завършващи на консонант, се отнасят към мъжки род (макар че се срещат и изключения), на -а/-я – към женски, и с окончание -о или -е – към среден (Морфология, т. 2.

стр. 102). Този принцип в някои случаи не е спазен последователно в единия или другия език, което води до наблюдаваните различия:

finála – финал (англ. *final*)

polufinálata – полуфинал

aták – атака (англ. *attack*)

filiálata – филиал (англ. *filial* – с промяна в семантиката на заетата дума)

fofbala – футбол (англ. *Football*)

reglamenta – регламент (фр. *règlement*)

ekipa – екип (фр. *l'équipe*)

При избора на рода в подобни случаи не трябва да се изключва и възможното влияние в тази посока от страна на сръбски и хърватски език. Българите в Румъния, живеещи в историческата област Банат, разделена между три държави – Румъния, Сърбия и Унгария, днес имат възможност непрекъснато да гледат и слушат сръбска телевизия и радио, да четат сръбска преса; влиянието на хърватския език има своите исторически корени от времето, когато в училищата в Бешенов и Вингя преподават хърватски учители и се изучава хърватски език, преди Йозу Рил да напише „Bulgarsku pravopisanije“ и да кодифицира банатския български език като втора писмена норма на българския език.

Срв.: *Mlogu čekánata finála na „Kupa Petrovdenj“ ij bila preigrána ud řutbolnija ekip MAFIA ud Bišnov, kojtu ij pubedil srešte BIZONII s „jačija“ rezultat 5-1, i ij pukázal idin dubar meč s interesin i plodin aták. Parvite 4 ekipi u polufinálata i tejnite rezultáte sa slédnite... Sate unezi, kujatu harésvat foftbalata možat da razgladet triizmernite modeli na stadionete ud Svetovnija šampionát pu foftbala ud Južna Afrika. (13 (429) Reglamenta na turnetu: se ij igrálu sas 7+1 sedem igréce... BROJ, 01.07. – 15.07.2010) Posle pládne, ud 17 saháte, u gulemata sála ud parvija etáž na Voennata kašta (Casa Armatei) ud Timišvár ij bil uredén idin prográm sastávin ud tri dela. Ud starna na mladéžkata organizácija ud filiálata Stár Bišnov. U petak, 5 november Pobeda ij igrála u Gottlob s ekipata Spartak.*

4. Заетите думи имат общ корен, но различно словообразуване:

Срв.: ... i ij zavaršila na sédmotu mestu u klasamenta. Slédnite igréce sa bili izprátni u terena ud antrenore Péri Mirčov.

klasamenta (БнЕ) (от фр. *Clasament*, най-вероятно с посредничеството на румънски език) – класирание, класация (БЕ)

antrenore (чрез рум. език) – треньор

Срв.: *Zélim mlogu uspeh na sarcátite **organizátore** i na sate ekipi, kujatu slédva da mi pukažat idnija dubri **mečve** i na badeštite ediciji na „Kupa Petrovdenj“.*

*... ud kujatu se nadevam da se izdignat **talentirani** igréce **talentirani** – талантливи*

5. Разминавания се наблюдават и при някои формообразователни парадигми, които обаче са обусловени от съответните нормативни различия в разглежданите езикови системи.

Например при образуване на форми за мн. число в примери от типа:

meč – mečve – mach – machove

17 ekipi – dve ekipi – 17 ekipa – dva ekipa

Срв.: *U tazgudišnotu turne sa učástvali **17 ekipi** ud Bišnov, Brešca, Timišvar, Šag, bližnite selá i **dve ekipi** ud Sarbija.*

Най-голям брой неологизми и интернационализми са засвидетелствани в рубриката, посветена на новини от света на компютърните и мобилните технологии, както и на финансите. Един най-общ поглед върху текстовете в тази рубрика показва, че и за банатския български език е изцяло релевантно наблюдението на Кина Вачкова в статията ѝ *Интернационализационни процеси в българския език от края на ХХ век*, където авторката отбелязва: „Интернационализацията на българския език от края на ХХ в. се извършва предимно на английска основа, т.е. чрез англицизация на лексиката, приемане на думи от трети езици с посредничеството на английски или проникване на словообразователни и синтактични модели от английски. Някои от заемките навлизат в езика приемник толкова бързо, че вносителите им дори не се опитват да ги транслитерират и ги изписват направо на английски...“ (Вачкова 1999: 60).

Редица примери потвърждават последния извод в текстовете по-долу:

Срв.: *Nija se gordejmi s tuj, ci zamestnik-predsdatela na otdela **Retail** na тази банка ij balgarina Vladimir Kalinov.*

1. *Problema treba da se namerva u sétnite **versiji na Firefox, Thunderbird, Firefox Mobile** ali u nekuja ud uslugíte predložini ud **Mozilla**, svarzani s gore-spumenatite programe.*

2. *Pu kacétu znájmi, ubiknuvénite **Blu-ray** diskve puzvulevat zapisvanji na du 50 GB informácija.*

3. Platformata **LG Smart TV** uključva i idn **web browser** za direktin dostap du internet, biz da ima nužda ud kompjuter.

4. Idna ud náj-gulemite ulesnéjéta ij ekráne za upravlevanji na Home Dashboard, kojtu sigá ij razdelén sámú na čitiri usnovni sekciji: **TV Live (televizija na žuvu)**, **Premium Content (platéni uslugji)**, **TV Apps (TV prográmi)** i **launcher Bar (menju za barz dostap)** (2011/бр. 1).

Част от навлезлите интернационализми все още не са получили масово разпространение, което налага необходимостта в скоби да бъдат „преведени“ за читателя. Подобен превод се наблюдава сравнително често и показва, че процесът на заемане и утвърждаването им все още се намира в преходен период. Паралелно с това е налице и една непоследователност, най-вече при заетите абривиатури, където значението на абривиатурата е представено в скоби само на английски език.

Срв. напр.:

1. *Saštija savet gu dáva i kompánijata RIM (Research In Motion), kujatu savetva putrebitelete na telefonete Blackberry.*

2. *Sigá idin mesec, pud ubrámbata na IARC (International Agency for Research on Cancer) 31 specialiste ud 14 daržávi sa se prebráli u Lyon, kadetu vreme na 8 dene sa pregladeli sate studiji napravíni du sigá u svazka s mobilnite telefone i čeleškotu zdrávi.*

3. *Naprec sas nekolku meseca smi pisali, za NGP (Next Generation Portable) na Sony, ama tugázi, udvan tehnicesci dáti, ni smi imáli druga informácija.*

Влиянието на СБЕ при навлизането и утвърждаването в езика на пресата на интернационализми в тази комуникативна сфера е значително, доколкото част от информацията в тези рубрики, освен от английски, често се заема и от български онлайн източници.

Срв. напр:

1. ББЕ. *Za paruv pač moži da se učástva i u konkursa BG Site MIXX Awards, kojtu uključva tri kategoriji: Pozicionirvanji i razpuznávanji na bránd; Lansirvanji na nov bránd/produkt; Eksperimentálna i inovativna kampánija* (NG, 13, 2011).

2. *Регистриралите се за участие в категорията ще имат възможност да бъдат отличени за: Позициониране и разпознаваемост на бранда; Лансиране на нов бранд/продукт; Експериментална и иновативна кампания.*

(<http://www.bgsite.org/page/media/137>).

Kraj na klasičnite edituri?

Na 22 juli t. g. se ij slučilu neštu, kujétu za ustáni u istorijata, neštu kujétu mlogu ij uplášilu predstávitelete na tradicionnitate izdátelsči kašti (edituri): idin ud náj-puznátite literaturni agenti, Andrew Wylie, prekárvan „Sakála“ (puznát još i kača „Agent na apokalipsa“) oficiálnu ij startiral editurata ud novotu pukulénji, **The Odyssey Editions (NG, 15/2010)**.

Ha 22 júli тази година стана факт едно, от което ужасно се страхуваха представителите на издателския бизнес. Един от най-известните в света литературни агенти Андрю Уайли (Andrew Wylie) с прякор „Чакала“ (известен още и като агент на апокалипсиса) официално стартира дейността на издателска къща от ново поколение, **The Odyssey Editions**.

(<http://www.download.bg/index.php?cls=news&mtd=single&id=555570>). Като в скоби заетата дума *editur* е преведена със значение – **издателска къща**.

Наблюденията върху различията, констатирани по-горе, са релевантни до голяма степен и за лексиката в тази сфера. В редица случаи и тук на заета дума в ББЕ съответства дума от домашната лексика в СБЕ: (*dáti* – данни, *mouse* – мишка, *naj-simpluvanija* – най-простия), наблюдават се разминавания в словообразователните и формообразователните парадигми (*programirva* – програмира, *testirvanji* – тестване; *mobilin* – мобилен, *komersialin* – комерсиален, *procesore* – процесори), различия в рода на съществителните (*program* – програма) и т.н.

На често срещаната диграфия в текстове на СБЕ, свързани с компютърните технологии (срв. напр.: **Bethesda** решиха да споделят с феновете няколко наистина великолепни концептуални скици от **The Elder Scrolls V: Skyrim**), в ББЕ се наблюдава непоследователност при изписването на новите интернационализми. Част от тях запазват английския си правопис, други претърпяват адаптация и изписването им се определя от правописните норми на ББЕ.

Срв. напр: *Druga novust u interfejsa za badi butona Me Menu, sas pomuštta na kojtu putrebitelete za imat dostap do komunikacionin software i du socialni mreži kačétu sa Facebook, Digg, Twitter, Identica, Google Talk, MSN i IRC. Desnija klik sas mouse na тази ikonka utváre po-više opciji, uklučinu i sas kolku kádri u sekundata ištiti da gladeti filma.*

Примерите, разбира се, могат да бъдат умножени, но и тези, които представихме, са достатъчни, за да бъдат направени някои предварителни изводи:

1. Езикът на българите от Румънски Банат не е останал изолиран и незасегнат от глобалните процеси и промени, протичащи в лексикалните системи на съвременните славянски езици. За него също са валидни заключенията на Людмила Кирова, изследвала в съпоставителен план компютърната лексика в няколко славянски езика. В статията си *Един сравнителен поглед върху компютърната лексика в славянските езици (Върху материал от български, руски, сръбски и хърватски)* авторката отбелязва: „При славянските езици сходните езикови системи и речников фонд допълнително сближават резултатите в процеса на адаптация на неологизмите и в преноса на значения върху съществуващи лексеми. [...] **Компютърните технологии действат като комплексен социолингвистичен фактор, който движи националните езици в една посока като част от световен процес на езикова интернационализация и демократизация.** Комбинирането на това въздействие с потенциала на всеки език като самостоятелна система придава специфика на конкретните проявления“ (Кирова 2004: 54).

В доклада си поставихме акцент основно върху различията, които се наблюдават при съпоставката на сходни процеси и модели в две български нормативни езикови системи, изградени при различни условия. Извън интереса ни останаха редица общи черти и тенденции, които могат да са обект на следващи, по-задълбочени проучвания.

2. Липсата на официален орган, регулиращ правописните и правоговорните норми на банатския български език, до голяма степен прехвърля тази отговорност върху журналистите от българската общност в Румънски Банат. Динамиката на процесите, голямото количество нова лексика, която навлиза с новите понятия и явления, поставя пред изпитание техния лингвистичен усет и умение да преценят до каква степен езикът да бъде пропусклив за многобройните чужди елементи.

3. Тези най-общи предварителни наблюдения показват също, че динамиката в лексикалната система на банатския български език през последните две десетилетия определено заслужава едно цялостно, задълбочено и пълно изследване на този интересен говор, представляващ неразделна част от българското езиково пространство.

ЛИТЕРАТУРА

- Бечева 2007а:** Бечева, Н. За заемките в говора на българите павликяни в Сръбски Банат. // *Филологически и методически изследвания*. Смолян – Люблин, 2007, 133–139.
- Бечева 2007б:** Бечева, Н. Чуждоезикови елементи в говора на българите в Банат. // *Език и литература*, кн. 1–2, 2007, 172–177.
- Бечева 2008:** Бечева, Н. Хибридни езикови елементи в говора на павликяните във Войводина. // *Паисиеви четения*. Научни трудове, том, т. 46, кн. 1, сб. А – Филология, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2008, 161–168.
- Бечева 2009:** Бечева, Н. Лексикални особености в говора на павликяните в Сръбски Банат. // *Българският език и литература на кръстопътя на културите*. Т. II. Сегед, 2009, 158–164.
- Босак 1999:** Bosák J. *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: Za a proti*. Bratislava: Veda, 1999.
- Босак 2003:** Bosák J. Procesy internacionalizácie dnes. // *Jazykovedný časopis*, 54, 2003, 1–2, 3–5.
- Василев 1986:** Василев, В. Говорът на банатските българи. // *Българските народни говори*. Знания за езика. Т. 6. С., 1986, 69–71.
- Вачкова 1999:** Вачкова, К. Интернационализационни процеси в българския език от края на ХХ век. // *Internacionalizacia v sucasnych slovanskich jazikoch: za a proti*. Bratislava, 1999, с. 59–66.
- Граматика 1983:** Граматика на съвременния български книжовен език. Т. 2. Морфология. София, БАН, 1983.
- Иванова, Бечева 2003:** Иванова, Ц., Н. Бечева. Говорът и книжовноезиковата практика на българите католици от Сръбски Банат. // *Славистика*, VII (2003), Београд, 353–359.
- Кирова 2004:** Кирова, Л. Един сравнителен поглед върху компютърната лексика в славянските езици (Върху материал от български, руски, сръбски и хърватски). // *Електронно списание LiterNet*, 14.05.2004, № 5 (54).
- Милетич 1900:** Милетич, Л. Книжнината и езикът на банатските българи. // *СбНУ*, 16–17, 1900, 405–481.
- Милетич 1987:** Милетич, Л. *Изследвания за българите в Седмоградско и Банат*. 1987
- Стойков 1968:** Стойков, Ст. Банатският езиков съюз. // *Славянска филология*. Т. 10. С., 1968, 97–102.
- Стойков 1967:** Стойков, Ст. *Банатският говор*. София, 1967.

- Стойков 1968:** Стойков, Ст. *Лексиката на банатския говор*, София, 1968.
- Телбизов 1984:** Телбизов, К. Банатската българска книжнина. // *Литературна мисъл*, 1984, кн. 2, 132–137.
- Тишева 2007а:** Тишева, Й. За някои синтактични особености в банатския говор. // *Език и литература*, 2007, кн. 1–2, 163–172.
- Тишева 2007б:** Тишева, Й. Синтактични особености в говора на банатските българи в Сърбия. // *Българските острови на Балканите*. София: Фигура, 2007, 155–169.
- Тишева 2008:** Тишева, Й. За българските езикови острови. // *Паисиеви четения*. Научни трудове, том, т. 46, кн. 1, сб. А – Филология, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2008, 133–145.
- Тишева 2009:** Тишева, Й. Българските езикови острови (Наблюдения върху езика на българите в Сръбски Банат). // *Българският език и литература на кръстопътя на културите*. Т. II. Сегед, 2009, 165–174.